ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№10(4)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 586 sahifa,
20-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

Pedagogical Model for Developing Students' Communicative Competence: Organisation of Experimental Work and Evaluation of its Effectiveness 10
Mukhamedova Matlyuba Satvaldiyevna, Xudoyberdiyev Olloqul Isaqovich

Bakalavriat darajasida bo'lajak matematiklarning kasbiy hamda amaliy malakalarini rivojlantirish usullari ... 17
Abduraxmonov Abdumo'min, Sheraliyev Aliboy Tulboyevich

Sport mashg'ulotlarini real vaqt rejimida boshqarishda ter biomarkerlarini o'lchovchi taqiladigan biosensorlar 20
Meliqo'ziyev Azizjon Adxamjon o'g'li

Ekstremal issiqlik sharoitida sportchilarning ish qobiliyatini oshirish shakllari: akklimatsiya, sovitish va individual gidratatsiya dalillari 26
Qodirova Shahlo Shavkatjon qizi

Mikroorganizmlarda fermentatsiya orqali energiya hosil bo'lishi va uning biotexnologik ahamiyati 31
Raxmatullaeva Maxfuza Igamberdiyevna

Bo'lajak pedagoglar tayyorgarligida learning analytics asosidagi metodik ta'minotning mazmuni va tuzilishi 37
Akbarova Sevaraxon Xusanboy qizi

Sovet davridan mustaqillik davrigacha O'zbekistonda suv siyosatining tarixiy transformatsiyasi: Orolbo'yi inqirozi misolida 45
Dadaboyev Nodirbek Ergashali o'g'li

Digital SAT matematika bo'limida maxsimal (800 ball) natijaga erishish strategiyalari va desmos interfaol imkoniyatlaridan foydalanish 51
Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich

Ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning, kreativ yondashuv asosida talabalarning nutq va tafakkurini rivojlantirishga oid nazariy bilim hamda amaliy malakalarga egaligi 55
Abdullayeva Mavluda Aribovna

Bo'lajak pedagoglarda pedagogik improvizatsion ko'nikma va malakalar 62
Ablokulov Sherali Davronovich

Interaktiv platformalar vositasida bo'lajak pedagoglarning texnologik-amaliy kompetensiyasini rivojlantirish: elektron ta'lim resurslarini yaratish tajribasi 66
Maxmudov Abduxalim Xamidovich, Yo'ldashev Axrorjon Egamnazar o'g'li

Elektr yoritish fanini o'qitishda yangi interfaol metodlarning ahamiyati 71
Nasretdinova Feruza Nabiyevna

Developing Methodological Decision-Making Skills in Pre-Service English Language Teachers Through Clil-Based Tasks 75
Nilufar Achilovna Tuxtayeva

Developing Linguocultural Competence Through Digital Storytelling in English Language Teaching: an Integrated Approach 79
Rakhimov Mansur

Nature of Speaking in EFL Contexts: Fluency, Accuracy, and International Competence 83
Rashidova Nodira Khabibullayevna, Egamberdiyeva Marjona Abdurasul kizi

Autizmli bolalarning sensor rivojlanishida ta'lim muhitining o'rni 89
Sh. A. Nurmatova

Ta'limda inson va sun'iy intellekt hamkorligining metodologik transformatsiyasi: inson markazli pedagogik paradigma 94
Tadjimatova Xosiyatxon Botirjon qizi

Ingliz tilini o'qitishda aralash metodlarni qo'llashning didaktik asoslari va darsni loyihalash modeli 102
Usmonova Dilnoza Muratovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Онлайн-проекты как механизм формирования профессиональных навыков у будущих учителей русского языка 106
Матниязова Азиза Бахтияровна

Malakali dzyudochilarni tayyorlashda texnik-taktik mahoratni takomillashtirish mexanizmlariga innovatsion yondashuv 110
Tangriyev Abdullo Tovashevich

Malakali dzyudochilarni xalqaro musobaqalarga tayyorlash tizimini takomillashtirish: Olimpiya saralash davrida rejalashtirish va cho'qqi shaklga chiqarish 116
Tangriyev Abdukarim Tovashevich

Sinfdan tashqari faoliyatlar jarayonida hadislarga asoslangan ma'naviy-axloqiy tarbiyaning pedagogik salohiyati va amaliy asoslarini takomillashtirish 122
Fayzullayeva Gulnoza Kamolovna

Ta'lim loyihalarining iqtisodiy-pedagogik samaradorligini baholashning nazariy-metodologik asoslari 129
Saitxonov Bobomurod Po'latovich

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan logopedik mashg'ulotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi 133
Tojiboyeva Osiyoxon Alisher qizi

Aksiologik yondashuvning pedagogik va psixologik mohiyati 138
Hafizov Shahriyor Shavkatovich

Emotsional intellektni rivojlantirishda kognitiv yondashuvning nazariy-metodologik asoslari 142
Nishonova Lobar Mirzakulovna

Boshlang'ich sinflarda ongli o'qishni leksik-kognitiv yondashuv asosida rivojlantirish 146
Ne'matova Diyora Baxodir qizi, Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna

O'qituvchilarda kasbiy stressning yuzaga kelishiga ta'sir etuvchi individual-psixologik omillar 153
Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna

Xorijiy tajribada neyropedagogik yondashuvlar va kognitiv boshqaruv modellari: kengaytirilgan tanqidiy komparativ tahlil 158
Izzatullayeva Zohidaxon Sunatdullayevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik mahoratini rivojlantirish muammosi: pedagogik tahlil 164
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Israilova Oydin Uchkun qizi

O'zbek musiqiy merosi va uni talabalarda qadriyatli munosabat sifatida shakllantirish 169
Mannapov Sultonali, Mansurova Nigoraxon Rustamjonovna

Integrativ ta'lim texnologiyalari va raqamli vositalar asosida bilish kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi 173
Quvvatova Mohira Hikmatillayevna

Maktabgacha ta'limda 6–7 yoshli bolalarning metakognitiv kompetensiyalarini o'yin faoliyati orqali rivojlantirishning texnologik dasturi va uni amaliyotga tatbiq etish tizimi 177
Nuritdinova Xurshida Narpulatovna

Futbol texnikasining asosiy elementlari va texnik harakatlarni bajarish usullarini o'rgatish 182
Sadriddin Tulepov

Innovatsion ta'lim muhiti asosida pedagogika fanini o'qitish modelining samaradorligini tajriba-sinov asosida baholash 187
Abdusattorova Sarvinoz Norqo'zi qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy idrok va fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirishning sinergetik-integrativ asoslari 192
Abdullayeva Feruza Nurillayevna

Rus tilini o'qitish jarayonida talabalarning o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 197
Allayarova Dilfuza Klichevna

Practical Methodological Approaches to Developing Management Skills of Deputy Directors in Preschool Educational Organizations Principles of Connecting Theoretical Knowledge With Practical Activity 201
Makhamadalieva E'zoza Rustamkhuja

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kimyo muhandisligi terminologiyasida polisemiya hodisasi 205
Shomurodova Zebiniso Rajabovna

Talabalar o'quv muvaffaqiyatini rivojlantirishning pedagogik, psixologik va texnologik determinantlari 209
Turaboyeva Madinaxon Raxmonjon qizi

O'quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini mediamatnlar vositasida rivojlantirishga oid xorijiy tajriba tahlili 219
Turdimuratova Aysanem

Искусственный интеллект в преподавании русского языка в узбекоязычной аудитории: возможности, риски и методические решения 224
Мустанов Убайдулла Зулпанович

Shaxs texnologik tafakkuri fenomenining falsafiy-antropologik va gnoseologik talqini 229
Toshpulatova Farida Radjabovna

Lotin tilining zamonaviy tilshunoslikdagi o'rni 234
Shirinkulova Shafoat Malikovna, Rajabova Charos Shavkat qizi

Bo'lajak o'qituvchilar raqamli mediamadaniyatini kasbiy-pedagogik sifat sifatida rivojlantirishning konseptual asoslari 240
Narmanov Alisher Hasanovich

Maktabgacha ta'lim tashkiloti menejerlarining intellektual salohiyatini tashxislashning metodik ta'minotini takomillashtirish 244
Abdumo'minova Lobar Abdujabbarovna

Sun'iy intellekt orqali talabalar kasbiy sifatlarini rivojlantirishning boshlang'ich tushunchalari 249
Normurodov Sherzod Boymurodovich

"Smart o'qish" raqamli platformasi va muallif metodlari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy komponentlarini rivojlantirish 253
Obidova Shohsanam G'anijon qizi

Lingvopoetikada shakl va mazmun birligi xususida nazariy qarashlar 257
Quvonchoy Yusupova

Designing an ESP Coursebook for Architecture Students on the Basis Of VTTSS 262
Sabirova Nilufar Kudratovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyatni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish 266
Xasanova Shaxnoza Toxtasinovna

A Comparative Study of Idiom and Environmental Meaning in the Works of Ernest Hemingway and Tog'ay Murod 272
Zebiniso Allayarova, Malika Bahromova

Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limni takomillashtirishning O'zbekiston Respublikasidagi me'yoriy-huquqiy asoslari 277
Farmonov Murodullo Sunnatilloyevich

Обучение русскому языку студентов направления узбекской филологии с использованием искусственного интеллекта: методическая модель 282
Набиева Камиля Азимовна

Bo'lajak tarbiyachilar mediakompitentligini raqamli texnologiyalar vositasida shakllantirish samaradorligini baholash mezonlari va diagnostik vositalari 290
Tavobova Ozoda Farhodovna

Все три брата Лобачевские действительно восприняли талант отца 296
Жумаев Эркин Эргашевич, Аманниязова Бибимариям Пирнияз кызы

Pedagogik tafakkur tarixida fikr tarbiyasi: yondashuvlar va zamonaviy ta'limda qo'llanish imkoniyatlari 302
Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limni raqamlashtirish muammolari 306
Raxmatullayeva Malika Bahodir qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish texnologiyalarining pedagogik imkoniyati 310
Imomkulova Ozoda Norboboyevna

Pedagogika mutaxassisligi magistrlarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning interdisiplinar mexanizmlari... 315
Jumaniyazova Go‘zal Baxorovna

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida parametr qatnashgan chiziqli tenglamalarni o‘rganish bo‘yicha ba’zi bir mulohazalar... 319
Musayeva Ziyoda Allayarovna

Bo‘lajak pedagoglarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muammoli ta’lim va keys-stadi metodlarini integratsiyalash... 325
Namozova Barno Navruzovna

Umumta’lim maktablarida formativ baholash orqali o‘quvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish: pisa yondashuvi asosida... 331
Norqulov Furqat Maxmatmo‘minovich

O‘quvchilarda agressiv xulq-atvorni boshqarish va ijtimoiy xulq-atvorni tarbiyalash usullari... 336
Nusratova Setora Dilshod qizi, Sh. U. Nurullayeva

Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlashda STEAM texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari... 343
Raxmatullin Rafis Sagitovich, Zaitov Iskander Ravilevich, Ikromova Rano Ubaydullayevna, Qodirova Raxima Rajabovna, Muratbayeva Aliya Paraxatovna, Juman Turonovich

Shaxs psixik taraqqiyotida ruhiy holat modeli mental resurs tizimining zaruriy asosi sifatida... 348
Xudoyberganova Maqsuda Jumaniyazovna

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining kreativ tafakkurini o‘yin texnologiyalari asosida rivojlantirish metodikasi (TRIZ va milliy xalq o‘yinlari misolida)... 353
Abdusattorova Umida Abdusamad qizi

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘yinga asoslangan ta’limning imkoniyatlari... 359
Ergasheva Muslima Komiljon qizi

Skoliozi bor talabalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi: shaxslararo munosabatlar va emotsional holat xususiyatlari... 362
Nurullayev Abdurashid Ro‘zimboyevich

Imom Abu Homid G‘azzoliy ilmiy-ma’rifiy merosi asosida oliy ta’lim talabalarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalashning metodologik asoslarini takomillashtirish... 366
Ochilov Yakub Saydulloyevich

Socio-Psychological Factors in Staff Management in Early Childhood Education... 371
Tursunova Shaxnoza Elmurodovna

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari xodimlarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion mexanizmlari... 376
Xudoynazarova Feruza Ilxomovna

O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi: yutuqlar, muammolar va istiqbollar... 380
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

Дидактическая модель развития когнитивных учебных действий младших школьников на языковом, текстовом, интерпретационном и трансформационном уровнях усвоения понятия “имя существительное”... 384
Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи

Raqamli jamiyatda shaxs qadriyatlarining rivojlanishida metakognitiv jarayonlarning psixologik roli... 389
Raxmonova Zarifa Ne’matovna

“Maktab maslahatchisi”ning 6 vazifasi: ijtimoiy-pedagogik tahlil... 392
Jumanov Sherzod Saloyevich

4K modeli (kreativlik, kommunikativlik, kollaboratsiya, kritik fikrlash)ning paydo bo‘lishi va pedagogik asoslari... 397
Raximova Shoira Adilbekovna

Methods for Increasing the Effectiveness of Professional Activities of Higher Education Professors and Teachers Using Digital Technologies... 401
Qosimov Jahongir Avlaqulovich

Ta’limda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodik asoslari... 406
Sulaymanova Dildora Baxtiyorovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Oliy ta'limda talabalarda pedagogik jarayonlarni boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi ... 410
Mamatova Saodat Maxmudovna

Pedagogical Foundations of Developing Digital Culture in Future Teachers:
A Stage-By-Stage Model and Assessment Criteria ... 415
Urazova Surayyo Elmurod qizi

Atom yadrosi va elementar zarralar fizikasi fanidan laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etishda
axborot texnologiyalarining o'rni ... 419
A. I. Raxmanov

Bo'lajak o'qituvchilarni xulq-atvordagi og'ishlarni korreksiyalashga tayyorlashning
suggestiv-pedagogik mexanizmlari ... 425
Shermatova Manzura Ikromjanovna

Теоретические основы развития творческих способностей младших школьников ... 429
Шукурова Н. Х., Джалолова З.

Boshlang'ich sinf musiqa darslarida multimedia vositalari va interaktiv metodlardan
unumli foydalanishning metodik asoslari ... 433
Uralova Farida Ural qizi

O'qituvchining metodik kompetensiyasini rivojlantirishda generativ sun'iy intellektning
metodik imkoniyatlari va etik jihatlari ... 438
Bahodir Sapparovich Khurramov

Xorazm vohasi ziyoratgoh nomlarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida odob-axloq qoidalarini
shakllantirishdagi o'rni ... 444
Rajabova Nilufar Egamberganovna, Kuranbayeva Moxigul Umurbek qizi

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida tanqidiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish:
xalqaro yondashuvlar va o'zbekiston tajribasi ... 448
Aripova Iroda Ikrom qizi

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda raqamli transformatsiya va STEAM loyihalarini integratsiyalash ... 453
Ernazarov Alisher Ergashivich, Nargiza Yodgorova

Современные лучевые методы исследования опорно-двигательного аппарата ... 457
Ш. А. Иброхимов

Atom yadrosi va elementar zarralar fizikasi fanidan laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etishda
axborot texnologiyalarining o'rni ... 460
A. I. Raxmanov

Termin va terminologiyaning lingvistik hamda nazariy talqini ... 466
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna

Germaniya va niderlandiyada dual ta'lim tajribasi va uni O'zbekistonda maktabgacha ta'lim yo'nalishi
talabalari ta'limida qo'llash imkoniyatlari ... 473
Alovdinova Iroda Botir qizi

Musiqa ta'limining uzluksiz ta'limdagi pedagogik roli va yoshlarning estetik hamda
ijodiy salohiyatini rivojlantirish ... 480
Abdumannonova Nilufar Baxrom qizi

Maktab o'quvchilarining jismoniy faolligini oshirishda sog'lomlashtirish tadbirlarining
nazariy va amaliy ahamiyati ... 484
Alhamova Sayyora Pirmuhammad qizi

Jismoniy tarbiya va sportning zamonaviy rivojlanish bosqichlari va tendensiyalari O'zbekiston tajribasida ... 490
Aslonova Maloxat Akramovna

11-13 yoshli bolalarning oila va jamiyatda munosabat shakllarining pedagogik xususiyatlari ... 495
Aybekovna Usmanova Umida, Datqayeva Feruza Ubaydullayevna

16 yoshli gandbolchilarda tezkorlikni tarbiyalashning pedagogik asoslari ... 498
Do'smatov Zafarbek Anvar o'g'li

Maktab o'quvchilarida ona tiliga hurmat va nutq madaniyatini shakllantirishning pedagogik omillari ... 504
Erkinova Nafisa Sobitjon qizi

Turnik va brus mashqlarining o‘quvchilar qomati va yelka kamari mushaklari rivojiga ta’siri 510
Ibragimov Shuhratbek Iminjonovich

Raqamli ta’limda zamonaviy texnologiyalarning o‘rni 514
Isaqova Mohinur Solijon qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarning raqamli qurilmalardan foydalanishi va jonli muloqoti o‘rtasidagi bog‘liqlik 518
Jumaniyazova Zulfiya Aitbayevna

Maktabgacha tarbiya muassasalari sharoitida bolalarning harakat potensialini maqsadli rivojlantirish texnologiyasi 522
Muxammadova Shahlo Salimjon qizi

Voleybol sportida texnik-taktik tayyorgarlikni takomillashtirishning zamonaviy metodlari..... 527
Normaxmatov Ilxom Zayniddinovich

O‘quvchilarda agressiv xulq-atvorni boshqarish jarayonining asosiy talablari va pedagogik-psixologik asoslari..... 530
Nusratova Setora Dilshod qizi, Sh. U. Nurullayeva

Manzara janri bo‘yicha ijodiy ishlarni badiiy va ekologik mezonlar asosida baholash..... 536
Obidov Bexzod Zokirjon o‘g‘li

Jismoniy tarbiya va sportni raqamlashtirishgning pedagogik imkoniyatlari 540
Pirimova Nargiza Adilovna

Texnika yo‘nalishi talabalarining jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida raqamli vositalar orqali pedagogik nazoratni takomillashtirish..... 545
Ravshanov Bexruz Xasanovich, Mirzayev Olim Saidovich

11–16 yoshli dzyudochilarda umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ilmiy asoslash 549
Sag‘dullayev Zuhriddin Akbar o‘g‘li

Umumta’lim maktablarida o‘quvchilar davomati boshqaruvining zamonaviy tashkiliy mexanizmlari..... 554
Shaxobiddinov Ravshanbek Shamsitdin o‘g‘li

STEAM fanlarni o‘qitishda o‘quvchilarda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini joriy etishda STEAM ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari, metadologik modeli va shart-sharoitlari..... 559
Tursunaliyeva Nazokat Toxir qizi

Jismoniy tarbiya darslarida kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalarning harakat faolligini oshirish texnologiyasi 563
Umarova Umida Faxriddin qizi

Kompetensiyaviy yondashuv asosida jismoniy tarbiya darslarida o‘quvchilarni tarbiyalashda pedagogik jarayonlarni tashkil qilish usullari..... 568
Xo‘jamov Temur To‘lqin o‘g‘li

Geografiya fanlarini o‘qitishda iqtisodiy va ijtimoiy kompetensiyalarning o‘rni va ahamiyati 573
Xoliqova Mahbuba Orifjonovna

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilar kun tartibidagi jismoniy tadbirlarni tashkil etish va o‘tkazish ... 577
Yuldashova Soliha Ergash qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini-o‘zi anglashning rivojlanishi..... 582
Zohidova Dilfuza Abdukhalilovna

GEOGRAFIYA FANLARINI O‘QITISHDA IQTISODIY VA IJTIMOIY KOMPETENSIYALARNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Xoliqova Mahbuba Orifjonovna
Navoiy davlat universiteti geografiya kafedrasi dotsenti, PhD
ORCID:0009-0006-0588-3772

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya ta’limining talabalarda huquqiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tadqiq etiladi. O‘lkashunoslik, O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi hamda demografiya fanlari mazmunini konstitutsiyaviy-huquqiy me’yorlar bilan uyg‘unlashtirish orqali talabalarda fuqarolik mas’uliyati, ekologik-huquqiy madaniyat, tarixiy-madaniy merosga ehtiyotkorona munosabat va mamlakat hududiy yaxlitligiga daxldorlik tuyg‘usini shakllantirish imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: geografiya ta’limi, huquqiy kompetensiya, konstitutsiyaviy bilim, fanlararo integratsiya, o‘lkashunoslik, ekologik-huquqiy madaniyat, tabiiy resurslar, madaniy meros, demografiya, fuqarolik mas’uliyati.

Abstract: This article examines the pedagogical potential of geography education in developing students’ legal competencies. It explores the opportunities for fostering civic responsibility, environmental and legal culture, a careful attitude toward historical and cultural heritage, and a sense of belonging to the territorial integrity of the country by integrating the content of local studies, the economic and social geography of Uzbekistan, and demography with constitutional and legal norms.

Key words: geography education, legal competence, constitutional knowledge, interdisciplinary integration, local studies, environmental and legal culture, natural resources, cultural heritage, demography, civic responsibility.

Аннотация: В статье исследуется педагогический потенциал географического образования в развитии правовых компетенций студентов. Раскрываются возможности формирования у студентов гражданской ответственности, эколого-правовой культуры, бережного отношения к историко-культурному наследию и чувства сопричастности к территориальной целостности страны посредством интеграции содержания краеведения, экономической и социальной географии Узбекистана, а также демографии с конституционно-правовыми нормами.

Ключевые слова: географическое образование, правовая компетентность, конституционные знания, междисциплинарная интеграция, краеведение, эколого-правовая культура, природные ресурсы, культурное наследие, демография, гражданская ответственность.

KIRISH

Respublikamizda ta’lim sohasida juda ko‘p islohotlar va talimga oid turli yangiliklar yaratilmoqda. Vatanimizning kelgusi istiqboli uchun hissa qo‘shadigan bilimli, ma’naviy yetuk, teran fikrlay oladigan avlodlarni tarbiyalash olib borilayotgan islohotlarning asosiy maqsadidir. Bunday yoshlarni tarbiyalash Oliy talimda faoliyat olib borayotgan proffessor-o‘qituvchilar zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi. Har bir o‘qituvchi ushbu mas’uliyatli vazifani bajarar ekan, o‘z fanini o‘qitish jarayonida talabalarni zamon bilan hamnafas bo‘lib yashashlari uchun yetarli shart-sharoitlar yaratib berishga harakat qiladi, hamda ta’lim-tarbiya jarayonida yuqori sifat samaradorlikka erishishni asosiy maqsad qilib qo‘yadi.

Hozirgi davrda Respublikamiz hududidagi barcha Oliy ta’limda yo‘nalishlarida o‘qitilayotgan o‘quv fanlari o‘zaro bir-biri bilan bog‘liqlikda, integratsiya tarzida o‘qitilmoqda. Bu borada, geografiya fanlari orasida O‘lkashunoslik va O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi fanlarini o‘qitish talabalarning hudud haqidagi tasavvurlarini kengaytirish, geografik jarayonlarni tahlil qilish va nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lashga xizmat qiladi [1; 2; 3]. Shuningdek, ushbu fanlarni boshqa fanlar bilan integratsiyalash talabalarning madaniy meros va konstitutsiyaviy bilimlarini boyitishga yordam berishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Geografiya fanlarini o'qitishda iqtisodiy va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika, geografiya ta'limi metodikasi hamda kompetensiyaviy yondashuvning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammoning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganishda kompetensiyaviy ta'lim, geografik tafakkur, iqtisodiy savodxonlik, ijtimoiy faollik va amaliy bilimlarni rivojlantirishga oid tadqiqotlar muhim ahamiyat kasb etadi [4; 5; 6; 7; 8].

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonida bilimlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash zarurligini ta'kidlaydi. Geografiya ta'limida kompetensiyaga asoslangan o'qituvchi tayyorlash masalasi Hemmer va Uphues tadqiqotida yoritilgan [6]. Ushbu nazariy qarashlar geografiya fanlarini o'qitishda o'quvchilarning iqtisodiy hodisalarni tahlil qilish, ijtimoiy jarayonlarni tushunish, mustaqil qaror qabul qilish va muammolarga yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun metodologik asos bo'la oladi.

M. Solem, D. Lambert va S. Tani tadqiqotlarida geografiya ta'limining maqsadlari, qadriyatlari hamda o'quvchilarning imkoniyatlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Ushbu yondashuv hududiy jarayonlarni tahlil qilish va ijtimoiy muammolarga geografik nuqtayi nazardan yondashish ko'nikmalarini shakllantirishga nazariy asos bo'la oladi [4; 5].

Mahalliy olimlar orasida X. Vahobov, N.R. Alimqulov va N.B. Sultanovalarning "Geografiya o'qitish metodikasi" darsligi geografiya ta'limining nazariy va metodik asoslarini yorituvchi muhim manbalardan biridir [1]. Mazkur asarda geografiya o'qitish metodikasining maqsad va vazifalari, bo'lajak geografiya o'qituvchilarining ilmiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish hamda geografiya ta'limidagi dolzarb muammolar yoritilgan. Geografiya ta'limida o'quv jarayonini takomillashtirish va zamonaviy metodlardan foydalanish masalalarini yoritishda geografiya o'qitish metodikasiga oid mahalliy manbalar muhim ahamiyatga ega [1; 2; 3].

Shuningdek, R. Qurbonniyozovning geografiya o'qitish metodikasiga oid ishlari [2], O. Mo'minovning geografiya ta'limi metodikasiga bag'ishlangan tadqiqoti [3] hamda M. Abdullayevning "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida 'Jahon iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi' fanini o'qitish nazariyasi va metodikasi" nomli maqolasi [7] mavzuning ilmiy-metodik asoslarini ochib berishda muhim manbalar hisoblanadi. Xususan, M. Abdullayev tadqiqotida iqtisodiy va ijtimoiy geografiyani o'qitish, fanning maqsad va vazifalari hamda ilmiy-amaliy kompetensiyalar bilan bog'liq masalalar yoritilgan. Geografiya ta'limida xaritalar, amaliy topshiriqlar va loyiha ishlaridan foydalanish geografik bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi [1; 6; 8].

Yuqorida ko'rib chiqilgan ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy va mahalliy tadqiqotlarda geografiya ta'limi mazmunini takomillashtirish, geografik tafakkurni rivojlantirish va kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [1; 4; 5; 6; 7; 8]. Biroq iqtisodiy va ijtimoiy kompetensiyalarni geografiya fanlarini o'qitish jarayonida o'zaro uzviy bog'liq holda rivojlantirish, ularning tarkibiy qismlarini aniqlash hamda samarali shakllantirish usullarini yagona metodik yondashuv asosida yoritish masalasi yanada chuqur tadqiq etishni talab qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mamlakatimiz hududida istiqomat qilayotgan har bir fuqaro avvalo vatan oldidagi burchi, tabiat oldidagi burch va majburiyatlarini bilishlari hamda ularga amal qilishlari kerak bo'ladi. Ushbu majburiyatlar va burch masalalarini nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy fanlarda, balki geografiya ta'limida ham yoritish maqsadga muvofiq bo'ladi. Geografiya ta'limi metodikasiga oid manbalarda fan mazmunini hayotiy vaziyatlar va amaliy faoliyat bilan bog'lashning ahamiyati ta'kidlanadi [1; 2; 3].

Ma'lumki Oliy talimda tahsil olayotgan barcha talabalar Respublikamiz maydoni, uning chegaralari, yer osti va yer usti boyliklari, tabiati, ularni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish haqidagi ilk ma'lumotlarni talim olgan umumtalim maktablarida O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi (8-sinf geografiyasi) fanida o'rganadilar. Tabiatni muhofaza qilish va tabiatdan foydalanish prinsiplari ham O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida o'z aksini topgan. Davlat tashkilotlarining bu sohadagi faoliyati ham Konstitutsiyada belgilangan.Navoi Davlat Universitetining Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari talim yo'nalishi IV-kurs talabalariga O'lkashunoslik fani Geografiya kafedrasi o'qituvchilari tomonidan o'qitiladi. Fan mavzularini o'qitish jarayonida "O'zbekiston hududida faoliyat yuritayotgan muzeylar" mavzusini Konstitutsiyada belgilangan qoidalar bilan bog'lab o'qitish samarali metodik yondashuv bo'lishi mumkin. Fanlararo integratsiya va amaliy topshiriqlardan foydalanish geografiya ta'limi metodikasini takomillashtirishga xizmat qiladi [1; 2; 8].

Chunki O'zbekiston hududida yashayotgan har bir shaxs avvalo vatan oldidagi burchi va majburiyatlarini bilishlari hamda ularga amal qilishlari kerak bo'ladi.

O'lka yoki joyning san'atini hamda xalq hunarmandchiligini o'rganish umumiy o'lkashunoslikni ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. San'at yodgorliklarida mamlakatning zamonaviy va qadimiy tarixi aks etgan bo'ladi.O'zbekistonning har bir o'lkasi o'zbek adabiyoti tarixi bilan chambarchars bog'langan. Har bir o'lka yoki joy o'z adabiy traditsiyasiga, yodgorliklariga va muzeylariga ega.

Hozirgacha yetib kelgan tarixiy yodgorliklar va yozma manbalar diyorimizda uzoq moziyda, ayniqsa, o‘rta asrlarda ilm-fan, madaniyat gullab-yashnaganidan darak beradi.“Madaniy meros ob’ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonun asosida mamlakatimizda ko‘plab madaniy meros ob’ektlari davlat muhofazasiga olindi. Jahon sivilizatsiyasida katta o‘rin tutgan me’moriy obidalar, arxeologik ob’ektlar, tarixiy shahristonlar, monumental san’at yodgorliklarini o‘rganish, hisobga olish, asrab-avaylash, ularni kelajak avlodga yetkazishga yo‘naltirilgan ishlar belgilandi.

Tarixiy, madaniy va ma’naviy merosimizni o‘rganish, ilmiy xulosalar berish bo‘yicha bugungi kunda nafaqat O‘zbekiston olimlari shug‘ullanayotgani, balki bunga xorijlik ekspertlar katta qiziqish bildirayotgani ham diqqatga sazovor. Jumladan, ular tashkil qilinayotgan ko‘plab ilmiy ekspeditsiyalarda ishtirok etishmoqda.Xalqaro tashkilotlar tomonidan tarixiy obidalarni saqlab qolishga oid qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan.

Jumladan, Samarqand, Buxoro, Xiva shaharlari va Respublikamizning boshqa hududlaridagi bir qancha madaniy meros ob’ektlari YuNESKO tashkiloti tomonidan ro‘yxatga olinib, muhofaza qilinadi.Sharq mutafakkirlarining dunyo tamadduniga qo‘shgan salmoqli hissasining jahon miqyosida tan olinishi ko‘p narsani anglatadi. Farovon zaminimizda yashab o‘tgan jahonga mashhur allomalarimiz o‘zlarining chuqur dunyoqarashi, izlanishlari, bebaho ixtirolari bilan tarixda o‘chmas iz qoldirishgan.Ya’ni Buyuk Ipak yo‘lida joylashgan, Sharq va G‘arbni mustahkam bog‘lab turgan, qadim va betakror yurtimiz azaldan taniqli ilm-fan namoyondalari bilan dovruq qozongan.

Ularning tarix, adabiyot, san’at, falsafa, tibbiyot, matematika, kimyo, astronomiya, me’morchilik, dehqonchilik, pedagogika kabi sohalardagi asarlari nafaqat xalqimizning, balki butun insoniyatning bebaho boyligidir. Prezidentimiz tomonidan aytib o‘tilganidek,”Bunday boy merosga ega bo‘lgan xalq dunyoda kamdan-kam topiladi”. Buyuk ajdodlarimizning ulkan ilmiy kashfiyotlari yana ming yillar davomida farzandlarimizning barkamol avlod sifatida voyaga yetishida muhim ma’no-mazmun kasb etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda mamlakatimiz hududidagi 7000 dan ortiq madaniy meros durdonalari, minglab arxeologik ob’ektlar va topilmalar, qazilmalar buni yaqqol isbotlab beradi.Ular qadim tarixdagi madaniy hayot, ajdodlarimiz turmush tarzini o‘rganishda beqiyos ahamiyatga ega.

Istiqlolning dastlabki yillaridan boshlab yurtimizda ana shu yodgorliklarni qayta tiklash, ta’mirlash, restavratsiya qilish, arxeologik izlanishlar olib borish ishlarini qo‘llab-quvvatlash, yangi muzeylar barpo etishga katta e’tibor qaratilyapti.Buning uchun mamlakatimizda zarur tashkiliy-huquqiy poydevor yaratildi. Eng avvalo, Konstitutsiyamizning 49-moddasida fuqarolar O‘zbekiston xalqining tarixiy, ma’naviy va madaniy merosini avaylab asrashga majburligi, madaniyat yodgorliklari davlat muhofazasida ekanligi belgilab qo‘yilgan.

Tarixiy yodgorliklar, me’moriy obidalar, adabiyot, tasviriy va amaliy san’at asarlari, arxeologik topilmalar, milliy va xalqaro ahamiyatga ega bo‘lgan majmualar Davlat tomonidan muxofaza etiladi.O‘zbekistonda yodgorliklarni muhofaza etish, asosan, XX-asrning 20-yillaridan boshlangan.

Hozir O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi huzuridagi Madaniy meros ob’ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish ilmiy ishlab chiqarish Bosh boshqarmasi shug‘ullanmoqda. Respublika hududida va chet mamlakatlarda saqlanayotgan noyob qo‘lyozmalar, madaniy, tarixiy yodgorliklar, hunarmandchilik, xalq og‘zaki ijodi namunalari, san’at va badiiy asarlar, teatr musiqa, qadimgi davlatchilik tarixiga oid hujjatlar, qadimgi cholg‘u asboblarini yig‘ish, saklash va boshqalar bilan shug‘ullanish maqsadida “Oltin meros” xalqaro xayriya jamg‘armasi tuzilgan (1999 y. 12 okt.).

Vazirlar Mahkamasining 4.10.2019 yildagi 846-son qarori bilan Moddiy madaniy merosning ko‘chmas mulk ob’ektlari milliy ro‘yxati tasdiqlangan.Respublikada moddiy merosning ko‘chmas mulk ob’ektlari jami soni 8208 ta bo‘lib, shundan 4748 ta arxeologiya yodgorliklari, 2 250 ta arxitektura yodgorliklari, 678 ta monumental san’at yodgorliklari, 532 ta diqqatga sazovor joylar.Mazkur ob’yektlarning 7123 tasi davlat mulki va 353 tasi xususiy mulk hisoblanadi.

Tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan qonunlarni buzgan shaxslar ma’muriy, moddiy va jinoiy javobgarlikka tortilishi alohida ta’kidlab o‘tilgan. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 3-moddasida Respublikamizning chegarasi va xududi daxlsiz va bo‘linmasligi ta’kidlab o‘tilgan.

Ma’lumki, mamlakatimizdagi demografik holat, uning aholisi, urbanizatsiya darajasi, Respublikamiz hududida istiqomat qilayotgan millat va elatlar haqidagi ma’lumotlar Oliy talimda ham boshqa ayrim fanlar qatori Demografiya asoslari fanida o‘qitiladi.Bizning mamlakatimizda, 130 dan ortiq millat va elat vakillari yashaydi. Konstitutsiyamizning 18-moddasida “O‘zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo‘lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e’tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat’iy nazar, qonun oldida tengdirlar” deyilgan.

Respublikamiz Konstitutsiyasida tabiatdan foydalanish va tabiiy resurslardan foydalanish masalalariga ham to‘xtalib o‘tilgan. Tabiatni muhofaza qilish va undan oqilona foydalanish, avvalo, tabiat qonunlarini tadqiq

qilish va ularga qat'iy amal qilishni taqozo etadi. Geografiya fanining o'qitilishida tabiat bilan jamiyatning uzviy aloqalari, ular o'rtasidagi nomutanosibliklar, tabiiy boyliklarning insonlar hayotidagi ahamiyati, tabiatdan noto'g'ri foydalanishning salbiy oqibatlari ham chuqur o'rganiladi. Bu holatlar ham Konstitutsiyamizda qonuniy kuchga keltirilgan. Jumladan, Konstitutsiyaning 50 moddasida fuqarolar atrof, tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majbur ekanliklari ta'kidlab o'tilgan.Tabiiy resurslar-insonlarning yashashi uchun asosiy vosita hisoblanib, inson o'zi uchun zarur bo'lgan barcha ne'matlarini tabiatdan oladi va tabiiy resurslarsiz o'z faoliyatini amalga oshira olmaydi.

Bu borada Respublikamiz o'z taraqqiyoti va istiqbolini oldindan uzoq muddatga mo'ljallay oladigan va tabiiy resurslardan o'zi belgilagan maqsadi yo'lida foydalanish imkoniga ega bo'lgan jamiyatga aylanmoqda va tabiatdan oqilona foydalanmoqda deb xulosa chiqarishimiz mumkin. Buning yaqqol misoli sifatida Konstitutsiyamizning 55-moddasida "Yer, yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidir" deb ta'kidlanganligini keltirishimiz mumkin. Bundan ko'rinib turibdiki, ushbu moddada keltirilgan tabiat unsurlari cheklanganligini va shuning uchun ulardan oqilona foydalanish masalalari ham qonun bilan mustahkamlab qo'yilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Demak, geografiya darslarini tashkil etishda Respublikamiz haqida ma'lumot berilishi bilan birga ushbu ma'lumotlarning huquqiy asoslarini ham ta'kidlab o'tish o'quvchilarning tayanch bilimlarga ega bo'lishiga yordam beradi [1; 6; 8].

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Oliy ta'lim muassalarida tahsil olayotgan talabalar o'quv fanlari bilan integratsiya tarzida Konstitutsiyaviy bilimlarni egallashi tabiiy va iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy jarayonlarga baho berishi, ularning dunyoqarashlarini kengayishiga yordam berar ekan.

Zero, ona Vatanimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritgach, ona tuprog'imizda yashayotgan, erkinlik havosidan nafas olayotgan yoshlarimizni har tomonlama yetuk, sog'lom fikrli, yuksak ma'naviyatli, Konstitutsiyaviy bilimlarga ega qilib tarbiyalash har birimizning burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vahobov X., Alimqulov N.R., Sultanova N.B. Geografiya o'qitish metodikasi. - Toshkent: Nodirabegim, 2021.
2. Qurbonniyozov R. Geografiya o'qitish metodikasi. - Urganch, 2001.
3. Mo'minov O. Geografiya ta'limi metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 1986.
4. Lambert D., Solem M., Tani S. Achieving Human Potential Through Geography Education: A Capabilities Approach to Curriculum Making in Schools // Annals of the Association of American Geographers. - 2015. - Vol. 105, No. 4. - P. 723-735.
5. Solem M., Lambert D., Tani S. Geocapabilities: Toward An International Framework for Researching the Purposes and Values of Geography Education // Review of International Geographical Education Online. - 2013. - Vol. 3, No. 3. - P. 214-229.
6. Hemmer M., Uphues R. A Model for a Competency-Based Teacher Education in Geography Teaching // Journal of Geography Education. - 2011. - Vol. 39, No. 1. - P. 25-44.
7. Abdullayev M.D. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida "Jahon iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi" fanini o'qitish nazariyasi va metodikasi. - 2023. - 1-jild, 9-son. - B. 89-93.
8. Soataliyev Y. Oliy ta'lim tizimida geografiya fanlarini o'qitishning nazariy-metodologik asoslari // Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali. - 2026. - 8-jild, 7-son. - B. 334-344.
9. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali. [To'liq maqola ma'lumotlari kiritilishi kerak.]

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.